

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

ΥΠΕΥΘΥΝΟΤΗΤΑ

Για το δημοτικό

Γίνομαι οικολόγος ... το σχολείο μου συμμετέχει!

7.1 Υπευθυνότητα

Οι μαθητές συζητούν τις βασικές αρχές της υπευθυνότητας

7.2 Το σχολείο είναι ζωή: ζούμε οικολογικά;

Πόσο φιλικό προς το περιβάλλον είναι το σχολείο μας;

7.3 Πώς μπορώ να γίνω υπεύθυνο άτομο;

Οι μαθητές κάνουν τα πρώτα βήματα για να γίνει το σχολείο τους πιο οικολογικό

7.4 Πώς τα πήγαμε – ποιο είναι το σχέδιο;

Οι μαθητές στοχάζονται πάνω στις δράσεις τους και αποφασίζουν πώς θα συνεχίσουν

Ενότητα 7: Βασική έννοια - "Υπευθυνότητα" (για το δημοτικό)

Γενικές πληροφορίες για εκπαιδευτικούς: πώς οι αξίες των μαθητών επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Καλώς ήρθες στο πρωινό μου, καλώς ήρθες στη μέρα μου
Εγώ είμαι υπεύθυνος, εγώ το έφτιαξα με αυτό τον τρόπο
Για να φτιάξω μερικές εικόνες για μένα, δες τι μπορεί να φέρουν
Νομίζω ότι το έκανα τέλεια, δεν θα άλλαζα τίποτα

Από το τραγούδι *Farewell Andromeda* (1973) του John Denver

Στις μέρες μας, τα παιδιά μαθαίνουν να αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεών τους από μικρή ηλικία. Αυτό είναι δεδομένο σε πολλές οικογένειες και κοινωνίες. Μια δημοκρατική πολιτεία μπορεί να λειτουργήσει μόνο αν οι πολίτες δε ζητούν από το κράτος να κάνει πράγματα για αυτούς, αλλά αντίθετα ρωτούν τι μπορούν να κάνουν αυτοί για το κράτος. Σχετικά με αυτό, συχνά αναφέρεται μια ρήση του John F. Kennedy: "Ρώτα όχι τι μπορεί η χώρα σου να κάνει για σένα – αλλά τι μπορείς να κάνεις εσύ για τη χώρα σου".

Υπάρχουν διαφορετικά είδη και βαθμοί ευθύνης. Η ευθύνη μπορεί να είναι προσωπική, συλλογική ή ηθική. Υπάρχει η ευθύνη του κοινοβουλίου, της κυβέρνησης ή των μέσων επικοινωνίας. Υπάρχει η ευθύνη για την εκπαίδευση των γονέων ή των δασκάλων, κ.λπ. Αυτές οι μορφές υπευθυνότητας έχουν μια νομική βάση ή σχετίζονται με ηθικές αξίες.

Σ' αυτή την ενότητα, οι μαθητές κατανοούν ότι υπάρχουν διάφορα είδη ευθύνης που συχνά συγχέονται. Το πιο σπουδαίο είναι να αντιληφθούν ότι η ανάληψη ευθύνης στο άμεσο περιβάλλον αποτελεί συμβολή στην κοινότητα. Έτσι, οι μαθητές δεν συμβάλλουν απλά στην κοινοτική ζωή αλλά αποκτούν δύναμη και επιρροή. Ανάλογα με την πολιτική κατάσταση ή παράδοση της χώρας (ή τη σχολική παράδοση ή διοίκηση), η ανάληψη ευθύνης μπορεί να είναι εύκολη ή πολύ δύσκολη. Η άρνηση για ανάληψη ευθύνης προκαλεί απογοήτευση που πρέπει να αναλυθεί και να αντιμετωπιστεί.

Οι άνθρωποι διαθέτουν την ικανότητα της ηθικής κρίσης από μικρή ηλικία, και γνωρίζουν πότε λειτουργούν υπεύθυνα και πότε όχι. Επίσης, είναι σημαντικό να μην περιορίζεται η μάθηση σε κοινωνική και ηθική στο δημοτικό¹ αλλά αν κάτι τέτοιο αποφασίστεί να γίνει στο πλαίσιο της EDC/HRE – με τις υποκείμενες αρχές των διεθνών νομικών οργάνων για τα ανθρώπινα δικαιώματα –τότε οι στόχοι που τέθηκαν θα επεκταθούν. Η εμπειρία που αποκτάται από την ανάληψη ευθύνης βοηθάει το άτομο να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του ως πολίτη. Επιπλέον, αυτή η εμπειρία δεν οδηγεί απλά σε περισσότερη υπευθυνότητα, αλλά επίσης σε μια αυτοματοποιημένη ανάληψη ευθύνης.

Όπως αναφέρεται στο τραγούδι του John Denver: "Εγώ είμαι ο υπεύθυνος, εγώ το έκανα με αυτό τον τρόπο", οι μαθητές πρέπει να μάθουν να βιώνουν την ανάληψη ευθύνης. Πρέπει να παίρνουν αποφάσεις και να είναι υπεύθυνοι για τα αποτελέσματα των αποφάσεων τους. Μαθαίνοντας για τη δημοκρατία και ζώντας δημοκρατικά στο σχολείο σημαίνει ότι το σχολείο είναι ένας χώρος που προετοιμάζει για τη ζωή, αλλά επίσης ο χώρος όπου ζούμε μαζί και αποφασίζουμε μαζί. Είναι φανερή η αναγκαιότητα κατανομής ρόλων και ύπαρξης νόμων και κανόνων. Όμως, στα περισσότερα σχολεία η δυνατότητα παροχής περισσότερου "χώρου" στους μαθητές και η ανάθεση ευθυνών δεν εφαρμόζεται. Εκπαιδευτικοί και διευθυντές μπορούν εύκολα να αλλάξουν αυτή την κατάσταση μέσα στο υπάρχον πλαίσιο κανόνων και νόμων.

Ο σκοπός της εκπαίδευσης για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη είναι η ανάπτυξη ικανοτήτων σε τρεις τομείς. Αυτή η ενότητα έχει το ακόλουθο προφίλ σε σχέση με τις ικανότητες:

Ικανότητα για ...		
... πολιτική ανάλυση και άσκηση κριτικής	... χρήση μεθόδων	... λήψη πολιτικών αποφάσεων και δράση
**	**	***

Εργαλειοθήκη

Σ' αυτή την ενότητα μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα παρακάτω εργαλεία. Ο εκπαιδευτικός αποφασίζει αν μερικοί ή όλοι οι μαθητές χρειάζονται προετοιμασία για να δουλέψουν με τα εργαλεία.

- Έρευνα σε βιβλιοθήκες
- Έρευνα στο διαδίκτυο
- Διεξαγωγή συνεντεύξεων και ερευνών
- Ερμηνεία εικόνων
- Νοητικοί χάρτες
- Δημιουργία αφισών
- Διοργάνωση εκθέσεων
- Σχεδιασμό/διεξαγωγή παρουσιάσεων
- Προετοιμασία διαφανειών ή προβολής PowerPoint
- Συγγραφή άρθρων σε εφημερίδα
- Παραστάσεις
- Διεξαγωγή συζητήσεων

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Υπευθυνότητα

Γίνομαι οικολόγος... το σχολείο μου συμμετέχει!

Πώς οι αξίες των μαθητών αντανακλούν τις αντιλήψεις τους για τα ανθρώπινα δικαιώματα;

Τίτλος μαθ/τος	Μαθησιακοί στόχοι	Εργασίες μαθητών	Υλικά	Μέθοδοι
Μάθημα 1: Υπευθυνότητα	Οι μαθητές σκέφτονται την υπευθυνότητα ως έναν όρο ο οποίος συνδέεται με ανθρώπους, αντικείμενα ή καθήκοντα.	Οι μαθητές συλλέγουν και αναλύουν εφημερίδες και περιοδικά άλλων κοινοτήτων. Δημιουργούν μια αφίσα όπου καταγράφουν τα αποτελέσματα.	Φυλλάδιο.	Ομαδική εργασία
Μάθημα 2: Το σχολείο είναι ζωή: ζούμε οικολογικά;	Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι το σχολείο δεν είναι μόνο χώρος μάθησης αλλά και ζωής. Αναλαμβάνουν (οικολογική) ευθύνη για αυτό τον “ζωτικό χώρο”.	Αναπτύσσονται και σχεδιάζονται δράσεις οικολογικής συμπεριφοράς.	Φυλλάδιο.	Ομαδικές παρουσιάσεις, συζήτηση σε ολομέλεια.
Μάθημα 3: Πώς θα γίνω υπεύθυνος;	Οι μαθητές σχεδιάζουν την εφαρμογή ατομικών βημάτων. Θέματα όπως η καλή διαχείριση χρόνου, ο συμβιβασμός στην ομάδα και η γενική ευελιξία πρέπει να αποτελούν τους βασικούς στόχους των μαθητών.	Οι μαθητές χρησιμοποιούν το χρόνο που τους δίνεται για την υλοποίηση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων.	Ατομική εργασία βασισμένη στο πρόγραμμα δράσης.	Πρακτική εφαρμογή.
Μάθημα 4: Πώς το κάνουμε – ποιο είναι το σχέδιο;	Σε αυτή την ενότητα, οι μαθητές εξετάζουν εναλλακτικές προοπτικές προκειμένου να κατανοήσουν τί σημαίνει ανάληψη ευθύνης σε άλλες θέσεις. Αυτό το βήμα βοηθά στην καλύτερη κατανόηση της δημοκρατικής συμμετοχικότητας.	Οι μαθητές μεταφέρουν τις εμπειρίες που απέκτησαν δουλεύοντας σε μικρές ομάδες, σε άλλες περιπτώσεις.	Φυλλάδιο.	Συζήτηση σε ολομέλεια, ομαδική εργασία.

Μάθημα 1**Υπευθυνότητα****Οι μαθητές συζητούν τις βασικές αρχές της υπευθυνότητας**

Μαθησιακοί στόχοι	Οι μαθητές σκέφτονται την υπευθυνότητα ως έναν όρο ο οποίος συνδέεται με ανθρώπους, αντικείμενα ή καθήκοντα.
Εργασίες μαθητών	Οι μαθητές συλλέγουν και αναλύουν εφημερίδες και περιοδικά των κοινοτήτων τους. Δημιουργούν μια αφίσα όπου καταγράφουν τα αποτελέσματα.
Υλικά	Φυλλάδιο.
Μέθοδοι	Ομαδική εργασία.

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Η υπευθυνότητα είναι μια έννοια που οι ρίζες της βρίσκονται σε πολιτικά κείμενα του 18ου και 19ου αιώνα, όταν το κύριο μέλημα ήταν η υπεύθυνη δράση και η εκπροσώπηση στη διακυβέρνηση. Η φιλοσοφία του 20^{ου} αιώνα έδωσε έμφαση στο θέμα της ελεύθερης βούλησης: ήταν το άτομο υπεύθυνο για τις πράξεις ή για τον χαρακτήρα του; Η συζήτηση επικεντρωνόταν στο άτομο.

Ως αποτέλεσμα, σήμερα είναι δύσκολο να κατανοήσουμε την έννοια της συλλογικής ευθύνης, η οποία αποτελεί φλέγον θέμα στη σύγχρονη πολιτική. Αυτό συμβαίνει επίσης διότι πολλά θέματα σχετικά με την ευθύνη – ζητήματα αμοιβαίας λογοδοσίας, ορισμός της σφαίρας ευθύνης ενός ατόμου, ή η κρίση ενός ατόμου ως αρμόδιου για έναν συγκεκριμένο ρόλο, για παράδειγμα – θα πρέπει επίσης να λαμβάνονται υπόψη.

Περιγραφή του μαθήματος

Οι μαθητές κάθονται στις καρέκλες τους, σε κύκλο. Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί στη μέση του κύκλου πίνακα σεμιναρίου ή ένα μεγάλο χαρτί με τίτλο “Αναλαμβάνουμε την ευθύνη για ...”. Γύρω από αυτό, τοποθετεί φωτογραφίες από περιοδικά που μπορεί να δείχνουν τα εξής:

- κατοικίδιο ζώο 1^ο
- κατοικίδιο ζώο 2^ο
- κατοικίδιο ζώο 3^ο
- ομάδες ανθρώπων*
- ένα πρόσωπο*
- ένα παιδί*
- μια λίμνη/ένα ποτάμι*
- φαγητό*
- έπιπλα*
- μια καρδιά*

Μεγαλώνουμε δημοκρατικά

- σκουπίδια.

Κατόπιν, ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί τυχαία κάρτες με λέξεις στο δάπεδο. Στις κάρτες είναι γραμμένα τα ονόματα των αντικειμένων που παρουσιάζονται στις εικόνες.

Αφού οι μαθητές κοιτάζουν τις εικόνες, ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να τις συνδυάσουν με τις κάρτες. Μετά από αυτό, ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να σκεφτούν το παρακάτω πρόβλημα:

- Τι σημαίνει αναλαμβάνω ευθύνη κάποιου ανθρώπου ή κάποιου πράγματος;
- Σκεφτείτε μια δύσκολη κατάσταση. Ποια ήταν η δυσκολία; Τι σας άρεσε σε αυτό;

Είναι σημαντικό να συζητηθεί πρώτα το θέμα, και μετά να διαμορφωθούν από τον/την εκπαιδευτικό τα ζευγάρια τα οποία θα συνεργαστούν. Διαφορετικά, η προσοχή των μαθητών θα επικεντρωθεί στο σχηματισμό των ζευγαριών και όχι στην επίλυση του προβλήματος.

Οι μαθητές συζητούν σε ζευγάρια το πρόβλημα για λίγα λεπτά και μετά παρουσιάζουν τις απόψεις τους στην τάξη. Δεν θα έχουν την ευκαιρία όλοι οι μαθητές να εκφράσουν τη γνώμη τους. Μπορούν, όμως, να ακουστούν οι περισσότεροι και να δοθεί προσοχή ώστε να μη μιλούν πάντα οι ίδιοι μαθητές.

Μετά από σύντομη συζήτηση, ανατίθεται στους μαθητές να σκεφτούν διάφορα επαγγέλματα και πώς μπορεί να οργανωθεί η ανάληψη ευθύνης για μια συγκεκριμένη εργασία ή θέση:

- ανάληψη ευθύνης για τον εαυτό μας*
- ανάληψη ευθύνης για άλλους*
- ανάληψη ευθύνης για πράγματα.

Ο/η εκπαιδευτικός αναθέτει σε έναν μαθητή να γράψει τον κατάλογο με τα επαγγέλματα ή τις θέσεις εργασίας στον πίνακα.

Κατά το τελευταίο τέταρτο της διδακτικής ώρας, οι μαθητές πρέπει να παράγουν ένα σύντομο κείμενο (στα ίδια ζευγάρια) και να το ολοκληρώσουν ως εργασία για το σπίτι.

Εργασία:

“Διαλέξτε ένα επάγγελμα από τον κατάλογο. Ισως γνωρίζετε κάποιον που ασκεί αυτό το επάγγελμα. Αν θέλετε, μπορείτε επίσης να επιλέξετε ένα επάγγελμα που δεν βρίσκεται στον κατάλογο. Γράψτε ένα σύντομο κείμενο για αυτό το επάγγελμα και την ευθύνη που έχει το άτομο που το ασκεί:

- Περιγράψτε το είδος της εργασίας του ατόμου.
- Για ποιον ή για τι πράγμα έχει ευθύνη;
- Αν το άτομο δεν αναλαμβάνει τις ευθύνες του, τι συνέπειες έχει αυτό για τη χώρα, την οικογένεια, το σχολείο ή την κοινότητα;
- Ποια είναι η δυσκολία για το άτομο που ασκεί αυτό το επάγγελμα;

Τα κείμενα θα κρεμαστούν στην τάξη. Θα ήταν χρήσιμο να επισυναφθεί σε κάθε κείμενο ένα σχέδιο ή μια εικόνα, ένα κολάζ ή μια φωτογραφία έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια ‘αφίσα’.

Μάθημα 2

**Το σχολείο είναι ζωή: ζούμε οικολογικά;
Πόσο φιλικό προς το περιβάλλον είναι το σχολείο μας;**

Μαθησιακοί στόχοι	Οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι το σχολείο δεν είναι μόνο χώρος μάθησης αλλά και ζωής. Αναλαμβάνουν (οικολογική) ευθύνη για αυτό το “ζωτικό χώρο”.
Εργασίες μαθητών	Αναπτύσσονται και σχεδιάζονται δράσεις οικολογικής συμπεριφοράς.
Υλικά	Φυλλάδιο.
Μέθοδοι	Ομαδικές παρουσιάσεις, συζήτηση σε ολομέλεια.

Γενικές πληροφορίες

Η μάθηση για την οικολογία σημαίνει οικολογική διαβίωση. Έτσι, το σχολείο γίνεται χώρος ενεργούς δράσης του πολίτη. Η ιδιότητα του ενεργού πολίτη μαθαίνεται μέσα από την πράξη – πρέπει να δίνονται στο άτομο ευκαιρίες να εξερευνήσει την εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και όχι να μαθαίνει θεωρητικά πώς να σκέφτεται και να συμπεριφέρεται.

Η εκπαίδευση για την ενεργό ιδιότητα του πολίτη δεν είναι μόνο απορρόφηση γνώσεων – σε αυτή την περίπτωση η προστασία του περιβάλλοντος και η αποφυγή μεγαλύτερης καταστροφής – αλλά πρακτική κατανόηση, δεξιότητες και ικανότητες, και στάσεις και αξίες.

Το μέσο είναι το μήνυμα – οι μαθητές μπορούν να μάθουν για την εκπαίδευση για τη δημοκρατική ιδιότητα του πολίτη από παραδείγματα των εκπαιδευτικών και των συμμαθητών τους και από τους τρόπους με τους οποίους είναι οργανωμένη η σχολική ζωή (οικολογική), κατά τον τρόπο που μπορούν και μέσα από τις τυπικές διδακτικές μεθόδους.

Περιγραφή του μαθήματος

Στο δεύτερο μέρος αυτής της ενότητας, μέλημα του/της εκπαιδευτικού είναι να περιορίσει το θέμα σε τοπικό επίπεδο. Αρχικά, πρέπει να δώσει μια σύντομη περίληψη του προηγούμενου μαθήματος. Πρέπει να γίνει σαφές ότι σε μια κοινότητα που λειτουργεί ομαλά είναι απαραίτητη η κατανομή των ευθυνών σε πολλά άτομα.

Το σχολείο αποτελεί μια κοινότητα συμβίωσης και μάθησης. Μπορεί να αντιμετωπιστεί ως πόλις στην οποία πρέπει να επιλύονται προβλήματα κοινωνικά και οικολογικά. Μεταξύ άλλων, το σχολείο έχει το ρόλο του προτύπου για οικολογικές διαδικασίες και καθοδήγηση, και πρέπει να δοθεί προσοχή στον καλύτερο τρόπο για να γίνει αυτό. Υπάρχουν πολύ πρακτικά ζητήματα για την ανάληψη ευθύνης. Ανατίθεται στους μαθητές να σκεφτούν τομείς της σχολικής ζωής στους οποίους μπορούν να βελτιωθούν οι οικολογικές διαδικασίες και τρόπους με τους οποίους μπορούν οι ίδιοι να συμβάλλουν.

Η επόμενη εργασία γίνεται σε ομάδες των τεσσάρων. Σε κάθε ομάδα δίνεται ένας όρος για τον οποίο πρέπει να γραφτούν ερωτήσεις, όπως οι παρακάτω (το παράδειγμα εδώ είναι “σκουπίδιο”):

- Τι είδους σκουπίδια υπάρχουν στο σχολείο;
- Πού πηγαίνουν αυτά τα σκουπίδια;
- Ποιος είναι υπεύθυνος να τα μαζεύει;
- Πώς μπορούν να λιγοστέψουν τα σκουπίδια στο σχολείο;

Μεγαλώνουμε δημοκρατικά

- Πώς μπορώ εγώ ή η τάξη μου να βοηθήσουμε σε αυτό;

Για αυτή την εργασία, θα υπάρξει πρόβλεψη στο χρονοδιάγραμμα για ένα ακόμη μάθημα την επόμενη εβδομάδα, για επιπλέον έρευνα και εργασία. Αν ο/η εκπαιδευτικός επιθυμεί να περιορίσει τον χρόνο, θα πρέπει να προχωρήσει στην έρευνα και τα αποτελέσματα μόνος/η του/της. Οι μαθητές δημιουργούν μια δική τους λίστα την οποία αναρτούν στον “οικολογικό τοίχο”.

Λίστα πιθανών όρων για τις ομάδες:

- σκουπίδια*
- μείωση αποβλήτων*
- ενέργεια και ισχύς*
- νερό*
- μεταφορές*
- υγεία*
- σχολικοί χώροι*
- βιοποικιλότητα*
- κάνοντας τον κόσμο μας βιώσιμο*
- γενικά οικολογικά μέτρα.

Μάθημα 3

Πώς μπορώ να γίνω υπεύθυνο άτομο;

Οι μαθητές κάνουν τα πρώτα βήματα για να γίνει το σχολείο τους πιο οικολογικό

Μαθησιακοί στόχοι	Οι μαθητές σχεδιάζουν την εφαρμογή ατομικών βημάτων. Θέματα όπως η καλή διαχείριση χρόνου, ο συμβιβασμός στην ομάδα και η γενική ευελιξία πρέπει να αποτελούν τους βασικούς στόχους των μαθητών.
Εργασίες μαθητών	Οι μαθητές χρησιμοποιούν το χρόνο που τους δίνεται για την υλοποίηση των προγραμματισμένων δραστηριοτήτων.
Υλικά	Ατομική εργασία βασισμένη στο πρόγραμμα δράσης.
Μέθοδοι	Πρακτική εφαρμογή.

Περιγραφή του μαθήματος

Οι μαθητές σε ομάδες παρουσιάζουν σύντομα τις λίστες τους. Για πρώτη φορά σε αυτό το μάθημα, ο/η εκπαιδευτικός θα κατευθύνει μια συζήτηση για τα είδη ευθύνης και εξουσίας που έχουν οι μαθητές:

- Τι μπορούμε να αλλάξουμε;
- Τι δεν πρέπει να αλλάξει;
- Τι μορφές αντίστασης μπορεί να υπάρξουν;

Μετά από αυτή τη συζήτηση σε ολομέλεια, πρέπει να ληφθούν κάποιες αποφάσεις:

- Ποια είναι τα πρώτα βήματα που θέλουμε να κάνουμε;
- Πόσο χρόνο μπορούμε να διαθέσουμε;
- Θα δημιουργήσουμε μια “οικολογική ομάδα”;
- Θέλουμε να επικεντρωθούμε σε έναν τομέα (π.χ. νερό, σκουπίδια ή ηλεκτρισμός) ή θέλουμε να ασχοληθούμε με και να πάρουμε μέτρα για διάφορα οικολογικά θέματα;

Είναι σημαντικό να αναλάβουν οι μαθητές εργασίες τις οποίες θα μπορούν να υλοποιήσουν. Αυτό σημαίνει ότι θα πρέπει να συλλέγουν πληροφορίες ή ότι θα πρέπει να γίνει μια εκστρατεία ευαισθητοποίησης σε όλο το σχολείο.

Υπό την αρχηγία μιας ομάδας μαθητών (η “οικολογική ομάδα”) θα διαμορφωθεί ένα πλάνο δράσης και θα γίνει κατανομή εργασιών (σε πίνακα σεμιναρίου ή ένα μεγάλο κομμάτι χαρτί).

Ανάλογα με το επίπεδο της τάξης, ο/η εκπαιδευτικός θα κατευθύνει τη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Είναι σημαντικό τα σχέδια να χαρακτηρίζονται από ρεαλισμό ώστε να μπορούν να επιτευχθούν οι στόχοι με τις υπάρχουσες υποδομές. Είναι πιθανό να χρειαστούν επιπλέον πόροι ή η συμβολή εξωτερικών φορέων. Αυτές είναι αποφάσεις που θα ληφθούν από την τάξη.

Ανάλογα με τις αποφάσεις, θα συμφωνηθούν μικρές βελτιώσεις, όπως, για παράδειγμα, το συστηματικό σβήσιμο των φώτων, ο διαχωρισμός οργανικών και μη οργανικών αποβλήτων στην αυλή, κ.λπ.

Αυτές οι εργασίες πρέπει να ολοκληρωθούν πριν από το επόμενο μάθημα, είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό επίπεδο. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η τεκμηρίωση αυτών των διαδικασιών με εικόνες, ζωγραφίες, κ.λπ., δημιουργεί κίνητρα στους μαθητές.

Μάθημα 4

Πώς τα πήγαμε - ποιο είναι το σχέδιο; Οι μαθητές στοχάζονται πάνω στις δράσεις τους και αποφασίζουν πώς θα συνεχίσουν

Μαθησιακοί στόχοι	Σε αυτή την ενότητα, οι μαθητές εναλλάσσουν τις προοπτικές τους προκειμένου να κατανοήσουν τι σημαίνει ανάληψη ευθύνης σε άλλες θέσεις. Αυτό το βήμα βοηθά στην καλύτερη κατανόηση της δημοκρατικής συμμετοχικότητας.
Εργασίες μαθητών	Οι μαθητές μεταφέρουν τις εμπειρίες που απέκτησαν δουλεύοντας σε μικρές ομάδες, σε άλλες περιπτώσεις.
Υλικά	Φυλλάδιο.
Μέθοδοι	Συζήτηση σε ολομέλεια, ομαδική εργασία.

Περιγραφή του μαθήματος

Το τέταρτο μάθημα μπορεί να λειτουργήσει ως ανακεφαλαίωση της Ενότητας 4, αλλά αν το κρίνει σκόπιμο ο/η εκπαιδευτικός μπορεί σε αυτό το στάδιο να ξεκινήσει πρακτική εργασία. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η πρακτική εργασία μπορεί να γίνει με μικρές ομάδες ή με το σύνολο της τάξης, ή μπορεί να είναι ένα project.

Το μάθημα θα αρχίσει με τον ίδιο τρόπο όπως στο μάθημα 1. Οι μαθητές σε κύκλο θα αναλογιστούν τι έμαθαν στα προηγούμενα μαθήματα.

Μπορούν να ξεκινήσουν παρουσιάζοντας τα αποτελέσματα της έρευνάς τους:

- Τι επιτεύχθηκε;
- Τι δεν πήγε καλά;
- Τι άλλαξε ή βελτιώθηκε;
- Τι σημαίνει ανάληψη ευθύνης σε οικολογικά project;
- Είμαι έτοιμος να αναλάβω την ευθύνη για κάτι που “δεν είναι δικό μου λάθος”;
- Πώς βλέπω τον εαυτό μου;
- Τι με απογοήτευσε; Τι μου έδωσε χαρά;

Η εμπειρία δείχνει ότι οι μαθητές μπορούν να σκεφτούν πιο αποτελεσματικά για αυτά που πέτυχαν όταν χρησιμοποιείται ο “οικολογικός τοίχος”, ο οποίος δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε και σε άλλα μαθήματα αυτής της ενότητας.

Κατά τη συζήτηση θα φανεί η σπουδαιότητα της “ανάληψης ευθύνης” σε μια λειτουργική κοινότητα. Οι επόμενες ερωτήσεις μπορούν να δημιουργήσουν κίνητρα για συζήτηση:

- Τι είδη κοινοτήτων υπάρχουν;
- Ποιος αναλαμβάνει τον κάθε ρόλο;
- Πώς αυτό λειτουργεί σε ένα κράτος;
- Τι γνωρίζουμε για τη δημοκρατία και τη λειτουργία της;
- Τι καταλαβαίνετε από το παρακάτω απόσπασμα του John F. Kennedy: “Ρώτα όχι τι μπορεί να κάνει η χώρα σου για σένα – αλλά τι μπορείς να κάνεις εσύ για τη χώρα σου”;

Αν και αρκετές φορές οι αναλογίες αποδεικνύονται προβληματικές, ίσως σε αυτό το επίπεδο να έχει ενδιαφέρον να ενθαρρυνθούν οι μαθητές να σκεφτούν πιο πολυσύνθετα. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο να καταλήξουν σε οριστικά συμπεράσματα. Το σημαντικό είναι να σκεφτούν με πιο περίπλοκους τρόπους και αυτή η διαδικασία μπορεί να συνεχιστεί και σε επόμενες ενότητες.

Οι μαθητές (σε μικρές ομάδες) μπορούν να καταγράψουν τις εμπειρίες τους:

Αναλαμβάνουμε ευθύνες, μοιραζόμαστε ευθύνες		
Παράδειγμα: οικολογία		
Τόπος/κατάσταση	Τι είδος ευθύνης έχει ο καθένας;	
Τάξη	Εκπαιδευτικός	Μαθητής
Σχολείο	Διευθυντής	Εκπαιδευτικός/μαθητής
Πολιτεία	Αρχηγός κράτους	Πολίτες
;		

Οι μαθητές θα πρέπει να σκεφτούν τι ευθύνη αναλαμβάνεται σε κάθε περίπτωση.

Μέσα στο χρονοδιάγραμμα που θα έχει οριστεί, ένα μέλος της ομάδας θα παρουσιάσει τα αποτελέσματα των σκέψεων όλης της ομάδας. Κατά την τελική συζήτηση, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να βεβαιωθεί ότι υπάρχει παραλληλισμός μεταξύ των εμπειριών στην τάξη και των καταστάσεων που περιέγραψαν οι μαθητές. Πρέπει επίσης να γίνει κατανοητό ότι υπάρχουν περιορισμοί.

Τελικά, ένας “φακός” (όταν κάθε μαθητής λέει μια πρόταση) μπορεί να δείξει τι έμαθαν οι μαθητές σε αυτή την ενότητα, για παράδειγμα:

“Εξήγησε με μια φράση τι ήταν πιο σημαντικό πράγμα στην ενότητα ‘ανάληψη ευθύνης’ ”.

Οι μαθητές θα πρέπει να έχουν στη διάθεσή τους μερικά λεπτά για να σκεφθούν τι θέλουν να πουν, και θα πρέπει να διατυπώσουν την άποψή τους ακόμα και αν κάποιος άλλος έχει πει το ίδιο πράγμα ή κάτι παρόμοιο. Ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει επίσης να πάρει μέρος στην άσκηση. Ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να ευχαριστήσει τους μαθητές για την ενεργητική τους συμμετοχή αλλά δεν πρέπει να σχολιάσει τις απόψεις τους.